

Foreningsarkiver og foreningshistorie

Af Flemming Nielsen

Som nogen vil vide, gennemfører Ribe Amts Lokalhistoriske arkiver, RAL, i 1984-85 en kampagne til indsamling af »de folkelige bevægelses« arkivalier, i daglig tale kaldet foreningskampagnen. Den ligger i forlængelse af tilsvarende kampagner i otte andre amter, og endemålet er en registrering og indsamling af foreningsmateriale i hele landet.

Foreningskampagnerne er oprindeligt kommet i gang på initiativ af Dansk Historisk Fællesforening, men ideen optoges i 1976 af Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver. De gennemføres i et amt ad gangen og styres af de lokalhistoriske arkivers amtssammenslutninger. I flere tilfælde har Statens Humanistiske Forskningsråd bevilget penge til projekterne, ligesom amter, kommuner og private fonds har bidraget økonomisk og med anden form for støtte til deres gennemførelse.

Hver kampagne munder ud i udgivelse af en registrant, en fortegnelse over alle foreningsarkiver, det er lykkedes at opspore. Når foreningskampagner er gennemført i alle amter, skulle et meget centralt kildemateriale være sikret for eftertiden og overblik skabt over alle tilgængelige foreningsarkiver, hvilket vil være til stor hjælp for både lokalhistorisk interesserede og rigshistorikere.

Foreningsdannelsens forudsætninger

Langt de fleste mennesker her i landet er medlemmer af foreninger. Det er en så naturlig del af hverdagen, at de færreste tænker over, hvorfor det er sådan. Foreninger

findes på alle planer i samfundet, politisk, økonomisk, socialt, religiøst og kulturelt. Hvis nogen ønsker en sag fremmet eller et bestemt formål opfyldt, danner man helt selvfølgelig en forening. Sådan har det naturligvis ikke altid været. I det følgende skal kort skitseres, hvorledes Danmark er blevet et »foreningsland«.

I første halvdel af 1800-tallet var Danmark stadig regeret af en enevældig monark. Staten var centralistisk og bureaukratisk organiseret, så alle initiativer i princippet skulle udgå fra statsmagten. Det gjaldt f.eks. for religiøse forhold, idet den statslige kirke var den suveræne autoritet.

Den stive og centralistiske magtstruktur kom efterhånden ud af trit med samfundsudviklingen som helhed. Danmark var et land hvor over 90% af befolkningen direkte eller indirekte tjente til livets ophold ved landbruget. Netop i landbruget var en udvikling sat i gang af de store landboreformer sidst i 1700'årene og begyndelsen af 1800'årene. Ophævelse af dyrkningsfællesskabet ved udskiftning havde givet en del af bønderne større indtjeningsmuligheder, og derudover gjorde hoveriafløsning, selvejets begyndende udbredelse, forbedrede dyrkningsmetoder m.m., at bønderne fik grundlag for at markere sig på en ny måde – og gjorde det. De blev selvbevidste og mindre tilbøjelige til i længden at acceptere statslig dominans i alle livets forhold. Ikke blot bedre økonomi, men også skolereformen i 1814 med undervisningspligt for alle har haft væsentlig betydning.

Landbefolkningens nye uafhængighed slog først igennem på det religiøse område. Det fænomen i 1800'årene, som er blevet kaldt »de folkelige bevægelser«, og som almindeligvis opfattes som foreningernes udspring, havde sin baggrund i religiøse forhold på landet. I 1820'erne og 1830'erne opstod de såkaldte »gudelige forsamlinger«. Formentlig er de affødt af et behov for at være sammen med ligesindede på en ny måde, efter at opløsningen af landsbyfællesskabet havde slået gamle samværsformer i stykker. Almindelige jævne folk (især bønder og land-

håndværkere) begyndte selv at formulere deres syn på kristendommen uden om præsterne og uden for den statslige kirkes kontrol. Det vakte i høj grad mishag blandt øvrigheds personer både inden for og uden for kirken, da myndighederne givet indså, at en sådan uafhængighed kunne få følger på andre områder.

Bevægelsen vakte ikke kun modstand hos myndighederne. Blandt almindelige mennesker var der også modstand mod »de hellige«, som de kaldtes, og modsætninger mellem vakte og ikke-vakte kunne dele ikke blot sogne, men også familier. Der har været holdt bryllupper, hvor man i den ene stue har danset, drukket, spillet kort og bandet, mens man i den anden har sunget salmer og ført opbyggelige samtaler.

Den religiøse vækkelse fik i første omgang især tag i folk fra de lavere sociale lag. Landhåndværkere, husmænd og jordløse landarbejdere var efter opløsningen af landsbyfællesskabet de mindst rodfæstede i samfundet. De første agitatorer, som rejste rundt i landet for at prædike, rekrutteredes blandt dem. Flere af agitatorerne blev stillet for retten for at have overtrådt en forordning fra pietismens tid, der påbød, at gudelige forsamlinger skulle være fåtallige og helst overværes af den stedlige præst. Efterhånden opnåede bevægelsen dog større forståelse hos visse præster, især på Sjælland, og biskop Mynster så sig nødsaget til på et landemøde i Roskilde i 1840 at opsende en latinsk bøn til Herren om hjælp mod de »oprørske, af falsk iver opflammede mennesker, der ville have al lov og tugt fjernet fra kirken og tage sig selv lærere i hobetale¹. Grundtvig, som vækkelsens ledende agitatorer søgte at vinde for sagen, var ikke specielt begejstret, men udtalte, at det gik over hans forstand, at folk ikke skulle have lov til »at forsamle sig lige så frit om en bibel, om Luthers postil og Brorsons salmebog som om fiolen, om flasken og klørknægt².

Da forsamlings-, ytrings- og religionsfrihed sikredes ved junigrundlovens indførelse i 1849, havde de gudelige forsamlinger udviklet sig til mere end blot religiøse møder.

Fra dem udsprang de store folkemøder, hvor man også drøftede politiske spørgsmål og andre aktuelle emner. For de ledende agitatorer havde bevægelsen fungeret som en forskole til politisk virksomhed. De havde lært at tale til store forsamlinger, overbevise og argumentere, og de blev efter 1849 ofte valgt som bøndernes og småkårsfolkernes repræsentanter på Rigsdagen.

Ved siden af de religiøse bevægelser har en anden ideologisk faktor haft betydning for foreningsdannelsen. Det er højskolebevægelsen, der tidsmæssigt falder lidt senere end vækkelserne. Højskolens almindelige og oplysende virksomhed blandt landbefolkningen må på en eller anden måde have haft betydning for den samarbejdsvilje og -evne, som f.eks. andelsbevægelsen siden fik som forudsætning.

Højskolebevægelsen hentede bl.a. styrke i en national vækkelse, der især kom frem i forbindelse med treårskrigen 1848-50. I den nationale vækkelse spillede blandt andre Grundtvig en stor rolle, men også den bybaserede nationalliberale bevægelse, ledet af Orla Lehmann og andre ligesindede, havde indflydelse på udviklingen. De nationalliberale var inspirerede af 1830-revolutionerne i Frankrig, Tyskland og Belgien. Ideer om en fri, demokratisk forfatning i en stat baseret på nationalt tilhørsforhold vandt via dem indpas i borgerkredse i byerne, og også denne bevægelse må vel kaldes folkelig.

Det interessesammenfald, som opstod mellem bønder og borgerskab i kravet om politisk frihed, udløste indførelsen af den fri forfatning i juni 1849.

Den fri forfatning, der sikrede frihed til at danne foreninger, er naturligvis det fundament, som foreningsdannelsen hviler på. Fra 1849 og frem har det været muligt for befolkningen frit at danne foreninger, når blot formålet er lovligt. Især i de sidste tre årtier af 1800'årene medførte denne mulighed, at det blev almindeligt at løse alle mulige opgaver og opfylde alle mulige behov inden for rammerne af foreninger. Den foregående periodes folkelige bevægelser havde lært folk, at det kunne nytte at for-

søge selv at få indflydelse på udviklingen, hvis man var flere om det.

Foreningsdannelsen

Hele perioden fra 1850 til nu har været præget af opbrud på alle livets områder. Samfundet har siden været under hastig omformning i et omfang, så man med et lidt paradoksalt udtryk har karakteriseret tiden fra 1870 frem til i dag ved at tale om »foranderligheden som tilstand«³. Foranderligheden skabte mange nye behov, bl.a. for en organisationsform, som kunne fungere under alle forhold og leve op til de nye krav, der hele tiden opstod. Foreningsformen blev den foretrukne, og den udviklede sig fra de løst sammensatte folkelige bevægelser til den faste praksis, som vi alle kender i dag. Formen udvikledes i sidste halvdel af 1800'årene og viste sig så succesfuld, at den siden har dækket alle livets områder og fungerer uændret endnu. Vedtægterne fra en foredragsforening fra 1880 vil kunne overføres til en sejlsportsklub i dag uden at skulle ændres grundlæggende.

På begrænset plads som her vil det være umuligt at opregne alle de foreninger, der er dannet gennem tiden, men enkelte betydningsfulde organisationer skal kort omtales.

De politiske partiers indflydelse er uomtvistelig. De er alle foreninger, og de ældste har rødder tilbage til før 1849. Som egentlige partiorganisationer udvikledes de i forbindelse med provisorietiden, der svejsede især Venstre sammen i kampen for parlamentarismen. Den folkelige organisering, først under navnene grundlovsværneforeninger og demokratiske vælgerforeninger, foregik netop i forbindelse med provisorietiden.

Fagbevægelse og arbejds giverorganisationer udvikledes fra 1871 frem til 1880'erne. Siden da har de fået større og større betydning i takt med industrialiseringen. De former, de fungerer under i dag, har ikke ændret sig nævneværdigt siden, og da det fagretslige system, som vi kender det i dag, indførtes i 1899, fik man et regelsæt at arbejde

Åstrup sogns Sparekasse (nuværende Glejbjerg Sparekasse), oprettet 4. juli 1874. Bestyreren Poul Andersen i sit kontor 1907. Kontrasten til pengeinstitutternes nuværende indretning er slående, men omsætningens størrelse er jo også vokset. (Foto venligst udlånt af Åstrup Sognearkiv).

efter, som stadig er i anvendelse på trods af den hurtige udvikling i industrien.

For landbrugets vedkommende har andelsbevægelsen naturligvis betydet utrolig meget for udviklingen. Fra 1830 og frem til 1860'erne var konjunkturerne for korneksport særdeles gode. Jorden udpintes af den omfattende korndyrkning, og et behov for gødningstilførsel opstod. Det løstes delvis gennem større husdyrhold (jo flere husdyr, jo mere gødning) og begyndende indkøb af kunstgødning. Landbruget var så småt i gang med den omstillingsproces fra vegetabilsk til animalsk produktion, der blev nødvendig, da det internationale marked for korn svækkedes gennem protektionistiske forholdsregler fra tysk og engelsk side. Overgangen lettedes betydeligt af andelsbevægelsens fremvækst fra 1882, da de første andelsmejerier oprettedes. Det lykkedes gennem andelsbevægelsen at finde effektive måder at organisere omstillingen på, hvor-

ved en landbrugskrise afværgedes. Tværtimod blev indtjeningsmulighederne for landmændene betydeligt forøget gennem forædling af produkterne, bedre salgsorganisationer, som bønderne selv ejede m.m. Alle de behov, der opstod i forbindelse med omstillingen, opfyldtes via foreninger. Disse kunne afføde nye behov, der så igen opfyldtes af foreninger.

På det sociale område gav oprettelse af sygekasser i anden halvdel af 1800'årene mulighed for at få hjælp i tilfælde af sygdom og ulykker. Brandforsikringsforeninger for løsøre opstod som supplement til den lovbefalede bygningsbrandforsikring. Kulturelt fik biblioteksforeninger og læseforeninger stor oplysende virkning, som foredragsforeninger og ungdomsforeninger også fik det. Den øgede velstand betød mere og mere fritid for den enkelte. Det behov for fritidsbeskæftigelse, som derved opstod, løstes via utallige foreninger med forskellige formål. Denne foreningstype er stadig i udvikling.

En betydning, som har været fælles for alle foreninger uanset formål, og som er mere uhåndgribelig, er den demokratiske opdragelsesproces, deltagelse i foreningslivet og foreningsarbejdet har medført. Man har måttet vænne sig til at bøje sig for flertalsafgørelser, at lade andre komme til orde på talerstolen og at lade sig repræsentere af valgte tillidsfolk. At vise respekt for mindretal har også været nødvendigt, hvis man skulle undgå sprængninger af foreningerne. Det sidste har det knebet noget med i visse tilfælde, og gør det stadig, hvis man skal dømme efter de uoverensstemmelser, der ses refereret i protokoller og dagspresse.

Foreningernes opståen og vækst fra de første spæde tiløb i 1800'årenes begyndelse frem til vore dage er udtryk for et folkeligt gennembrud i historien. Foreninger er blevet en ramme, indenfor hvilken befolkningen har søgt og søger indflydelse på egne vilkår. Derfor er det nødvendigt at studere foreningernes udvikling for at forstå de sidste 100-150 års historie. Det kan man kun gøre ved at anvende det kildemateriale, de har efterladt i form af proto-

koller, billeder, breve og andet. Det har været umuligt tidligere, fordi kildematerialet har været uoverskueligt og ligget spredt. En indsamling og registrering af materialet vil derfor betyde, at forskningen på både lokalt og landsplan får et nyt og bedre grundlag for at undersøge og forklare, hvorfor vort samfund ser ud, som det gør i dag. I forbindelse med sådanne undersøgelser vil også de materielle levn fra foreningerne have betydning for dokumentationen. Ligesom foreningernes arkivalier er truet ved nedlæggelser af ældre foreninger og glemsel i almindelighed, er de bygninger og genstande, som nogle af dem har efterladt, ofte truet af udviklingen. Det gælder især forsamlings- og missionshuse samt andelsmejerier. Der er mange eksempler på, at disse huse er ombygget og nedrevet, hvilket er synd, da de ofte har præget landsbyer og stationsbyer med deres karakteristiske former. Ligeledes er mange foreningsfaner og meget inventar i fare for helt at forsvinde. Det vil være en oplagt opgave for museerne systematisk at sætte kræfter ind på at bevare de rester, der endnu lader sig redde.

Foreningskampagnen i Ribe amt

Foreningskampagnen her i amtet løber fra 1. maj 1984 til 31. oktober 1985. Man er altså godt halvvejs i projektet og kan begynde at skimte det endelige resultat.

På foreningskampagnens sekretariat er der som grundlag for indsamlingen lavet et kartotek over foreninger i amtet. Her i februar 1985 indeholder det omkring 10.000 navne på nuværende og nedlagte foreninger. Ud fra kartoteket er der udarbejdet lister over foreninger, som de enkelte lokalhistoriske arkiver skal kontakte og om muligt indsamle arkivalier fra. Findes der hos en forening materiale, som af den ene eller anden årsag ikke ønskes afleveret, vil det lokalhistoriske arkiv gerne have lov at registrere materialet, så forskere eller andre interesserede vil kunne henvises til foreningen selv.

Selve indsamlingsarbejdet foretages altså af de 39 lokalhistoriske arkivers medarbejdere. Det sker af praktiske

hensyn, da deres lokalkendskab er en afgørende forudsætning for at opnå et godt resultat i denne fase af arbejdet. For det første vil den forening eller person, der afleverer materialet, være sikker på, at det afleverede forbliver lokalt, og for det andet kender lederne af de lokalhistoriske arkiver oftest formænd og bestyrelsesmedlemmer eller andre, der kan ligge inde med foreningsmateriale.

Registreringen af beholdningerne i de lokalhistoriske arkiver og af det nyindsamlede materiale foretages som regel af sekretariatets personale. Registreringen sker på specielle blanketter, som siden bliver manuskript til registranten. Materiale, som befinder sig i centrale samlinger som landsarkiverne, Rigsarkivet, Erhvervsarkivet eller hos en central forening, registreres af kampagnens daglige leder i det omfang, det kan lade sig gøre at få adgang til det. Ligesom for de lokalhistoriske arkivers materiale vil det så fremgå af oversigten, hvor man i givet fald vil kunne finde arkivalierne.

En foreløbig status over foreningskampagnens resultater viser, at meget er nået, men endnu mere skal gøres.

Det er naturligvis meget varierende, hvor langt de lokalhistoriske arkiver er nået i indsamlingsarbejdet. I Janderup og Billum, hvor man har udgivet sognehistorier, var der på forhånd næsten »støvsuget« for foreningsmateriale, fordi det skulle bruges til udarbejdelse af sognehistorien. Derfor har der disse steder ikke været det store besvær med indsamlingen. I Ølgod har man ved en ihærdig indsats været rundt hos alle foreninger for at spørge efter materiale, og i Billund har en medarbejder været i kontakt med næsten alle foreninger. Flere andre steder er man til gengæld kun lige kommet i gang med at samle.

Det meste af beholdningerne i arkiverne er dog på nuværende tidspunkt ved at være registreret bortset fra Byhistorisk Arkiv i Esbjerg, der formentlig ligger inde med 500-600 foreningsarkiver. I foreningskampagnens sekretariat ligger der registreringsblade for ca. 1700 foreningsarkiver. Lægges beholdningen i Esbjerg Byhistoriske Arkiv og uregistrerede arkiver enkelte andre steder til, vil

Mange steder er indførelse af telefoner sket på initiativ af foreninger. Abonnentforeninger har varetaget telefonabonnenternes interesser i forhold til telefonselskaberne. Her ses arbejdet med at opstille telefonmaster i Åstrup sogn.

beholdningerne omfatte ca. 2400 foreningsarkiver, hvilket er et forholdsvis stort antal. Derudover ligger imidlertid meget materiale og venter på at blive samlet ind. Hvor meget er naturligvis svært at sige, men man kan formentlig vente at nå op på omkring 3000 foreningsarkiver i amtet, hvilket vil være meget tilfredsstillende set i lyset af resultaterne i andre amter.

Indsamling af foreningsarkiver standser dog ikke ved kampagnens udløb. De lokalhistoriske arkiver vil også bagefter være interesserede i foreningsmateriale, og man vil bestræbe sig på at udgive supplerende registreringer med passende mellemrum. Det skulle sikre, at man til enhver tid vil kunne have et rimeligt overblik over, hvilket foreningsmateriale der findes i amtet. Et sådant overblik vil være en uvurderlig hjælp, ikke kun for den lokalhistoriske forskning, men også for udforskningen af de sidste 100 års historie på landsplan.

Foreningsstrukturen og dens udvikling i amtet

Da kampagnen som nævnt på nuværende tidspunkt kun er godt halvvejs, er det naturligvis stærkt begrænset, hvad man med nogen rimelig form for sikkerhed kan sige om foreningsstrukturen i amtet og dens udvikling. De følgende betragtninger bygger ikke på nogen måde på et sikkert videnskabeligt grundlag og må derfor tages med alle mulige forbehold. Imidlertid kunne det være interessant at se lidt på, hvad materialet viser af tendenser, og antyde nogle anvendelsesmuligheder.

Det begrænsede grundlag, der foreløbig er at bygge på, er kartoteket over kendte foreninger, de indtil nu foretagne registreringer samt de fornemmelser og indtryk, man får ved at arbejde med materialet. Usikkerheden kommer ind i billedet, fordi kartoteket ikke kan være komplet, og det er frem for alt ikke sikkert, at det indeholder en ensartet fordeling af foreninger i alle sogne. Det er også helt tilfældigt, hvilke foreningers arkiver, der er samlet ind nu, og man er som nævnt ikke nået lige langt alle steder. De 10.000 foreningsnavne i kartoteket er opstillet topografisk, d.v.s. efter kommune, inden for hver kommune efter de områder, som de lokalhistoriske arkiver skal dække, og inden for hvert arkivs område alfabetisk efter foreningsnavne.

Tilsyneladende er der for amtet som helhed en forening for hver 15-20 mennesker. Om antallet af foreninger både i byerne og på landet følger befolkningstallet, giver materialet imidlertid ikke for indeværende mulighed for at vurdere, især fordi repræsentativiteten i det er højst usikker. Det kan dog kort konstateres, at mens der i Esbjerg er en forening for hver ca. 25 mennesker, er der i Janderup sogn vest for Varde en forening for hver 12. Tallene for Ribe, Varde og Vejen ligger forskellige steder imellem disse to yderpunkter. Der kan tænkes at være mange forklaringer på fænomenet, rent bortset fra at der formentlig har været en tættere registrering af foreningsnavne i Janderup end i Esbjerg.

Tallene viser dog kommune for kommune med undta-

gelse af Esbjerg tilsyneladende en nogenlunde jævn fordeling af foreninger i forhold til befolkningstallet. En enkelt tendens synes dog at kunne fornemmes i materialet. Sogne omkring højskoler, især grundtvigske, har forholdsvis flere foreninger end andre. Det stemmer med en betragtning, som Verner Bruhn anlagde i Fortid og Nutid 1981 i en artikel om Historisk Samfund for Ribe Amt⁴. Netop i Vejen-området, i Janderup-Billum og i Ølgod har der været særdeles mange foreninger. Det kunne være interessant at undersøge dette fænomen nærmere, og det vil formentligt kunne gennemføres på grundlag af det foreningsmateriale, som nu indsamles og registreres.

Ser man på det arkivmateriale, som findes i de lokalhistoriske arkivers beholdninger (Esbjerg dog undtaget), afspejles Ribe amts status som udpræget landbrugsområde tydeligt. Andelsbevægelsen dominerer overalt i hele perioden fra 1882 og frem til i dag. Dannelse og nedlæggelse af andelsselskaber er fulgt med udviklingen i samfundet i øvrigt, både teknisk og organisatorisk.

Mejerierne oprettedes hurtigt efter begyndelsen i 1882, brugsforeninger og indkøbsforeninger fulgte med, og herigennem fulgte fælles indkøb af korn, foderstoffer og gødning. Afsætningsforeninger – som ægsgalskredse – dannedes i begyndelsen af dette århundrede, og da det fra omkring 1910-12 blev aktuelt med indførelse af elektricitet på gårdene, var det en helt naturlig opgave for et andelsselskab. Indlæggelse af elektricitet på gårdene var i øvrigt en gammel Askov-ide, og selv om udviklingen på dette område i starten gik lidt trægt, fik tanken efterhånden stor betydning. Da man dannede S.A.E.F., var bl.a. den senere mangeårige forstander for Askov Højskole, ingeniør J. Th. Arnfred, en af initiativtagerne. Det fremgår af den ældste forhandlingsprotokol for Henne Transformatorforening (i den nuværende Blåbjerg kommune), oprettet 20. april 1918. Denne forhandlingsprotokol har øjensynlig fra 1913-1918 fungeret som forhandlingsprotokol for et udvalg til oprettelse af S.A.E.F. Det fremgår af protokollen, at Arnfred i flere omgange har været i

området for at agitere for indførelse af elektricitet på andelsbasis.

Andelskasser er også i begyndelsen af dette århundrede oprettet i de fleste sogne.

En ny bølge af andelsforetagender kom fra 1949-50. Der oprettedes frysehuse alle steder omkring det tidspunkt, og ligeledes fællesvaskerier, af og til kaldet selvbetjeningsvaskerier, oprettedes som andelsforetagender.

Centraliseringen er slået igennem i de fleste sognes andelsforetagender. Der er meget få småmejerier tilbage, korn- og foderstofindkøb foretages gennem DLG, de fleste brugsforeninger er lagt ind under FDB, og nogle landbrugser er blevet nedlagt. Frysehuse og andelsvaskerier er blevet overflødiggjort ved dybfrysernes og vaskemaskinerens indtog i private hjem.

Et spørgsmål, som ikke kan besvares på det nuværende grundlag, men som vil kunne undersøges efter kampagnens afslutning, er, hvorledes afvandringen fra land til by har påvirket foreningslivet. Man må gå ud fra, at denne folkevandring har haft stor betydning for foreningerne især på landet.

Det er forhåbentligt fremgået af ovenstående, at det er en vigtig opgave, de lokalhistoriske arkiver i amtet har påtaget sig. Det er også en stor opgave, som er svær at løse uden hjælp fra alle interesserede, og enhver hjælpende hånd er og vil være velkommen. Man vil kunne hjælpe ved at undersøge, om de foreninger, som man er medlem af, har noget arkivmateriale i form af protokoller, regnskaber, vedtægter, breve, billeder eller andet, der kan afleveres på arkiverne. Det afleverede materiale vil på den måde være sikret eftertiden. Hvis der findes materiale, som af den ene eller anden årsag ikke ønskes benyttet til forskning eller andet, kan foreningen forlange, at det skal være utilgængeligt i en årrække. Foreningen selv vil naturligvis altid kunne få materialet stillet til rådighed ved udarbejdelse af jubilæumsskrifter eller til andre formål. Der kan også være tale om, at man selv har materiale liggende.

Hvis man ønsker at aflevere det, er arkiverne meget interesserede.

Altså: en hjælpende hånd fra alle vil være yderst velkommen. I øvrigt kan henvises til den folder om foreningskampagnen, som er indlagt i dette hæfte af Fra Ribe Amt.

Noter

1. Skovmand, Roar: De folkelige bevægelser i Danmark, Kbh. 1951, s. 14.
2. Samme sted.
3. Stoklund, B. i Olsen, Rikke-Agnete (red.): Det forsømte århundrede, Arv og Eje 1976, Viborg 1976.
4. Fortid og Nutid, hæfte 2, 1981 s. 257-258.

Flemming Nielsen er født 1955 i Vejen, cand. mag. fra Aarhus Universitet 1981, fra 1. maj 1984 til 31. oktober 1985 ansat som videnskabelig medarbejder ved Ribe Amts Lokalhistoriske arkiver.